

УДК 316.36–058.862(477)
DOI: 10.21564/2075–7190.39.151213

Воднік Валентина Давидівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціології та політології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: tktyf1933@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3652-4642

ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Висвітлено проблеми феномену соціального сирітства, його причини, негативні наслідки, зовнішні і внутрішні чинники появи; визначено перспективні напрями покращення життя дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні.

Ключові слова: діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; соціальний захист; сім'я; громадянське суспільство.

Постановка проблеми. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Конституція України визначає, що Україна є демократичною, соціальною і правовою державою. Крім того, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. На жаль, наша країна ще й досі не досягла згаданих конституційних стандартів. Єдиним можливим шляхом досягнення цього є побудова громадянського суспільства, цілями якого є: 1) формування громадянської позиції кожної конкретної людини; 2) побудова гідного суспільства на всіх рівнях життєдіяльності індивіда (держава, сім'я, школа); 3) відчуття європейської спільноти і водночас збереження національних особливостей; 4) забезпечення всіх громадян реальним правом отримувати знання і навички, необхідні для повноцінного життя і діяльності у громадянському суспільстві [2, с. 141].

Динамізм соціальних процесів у період побудови громадянського суспільства в Україні, кризова ситуація в багатьох сферах громадського життя, економічні, соціальні, екологічні та інші проблеми в першу чергу торкнулися найбільш соціально незахищеної категорії населення – дітей, особливо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Рівень сирітства, а особливо соціального, є важливим ключовим стратегічним показником трансформації сімейних цінностей та відносин, державної сімейної політики, загальної демографічної ситуації в країні. Однією з найвищих соціальних

цінністей держави є соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Вивчення природи, причин, наслідків, тенденцій даного соціального явища має як наукове, так і практичне значення. Воно повинно бути основою для удосконалення соціальних відносин та інститутів громадянського суспільства, соціальних норм і практики їх застосування, для зміцнення системи соціального контролю, послідовної реалізації заходів морального і правового виховання, соціальної профілактики і відповідальності. Усі вони спрямовані на те, щоб забезпечити максимальний захист особистості, задоволення інтересів громадян, демократизацію і гуманізацію нашого суспільства. В Україні вже давно існує нагальна потреба розробки дієвої стратегії у галузі соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дані проблеми привертають увагу багатьох науковців. Аналіз їх досліджень дозволяє виокремити декілька підходів у сучасних наукових дослідженнях, які визначають сутність соціального сирітства: соціально-економічний (Є. Рибинський, В. Бочарова, М. Лазутова); психолого-педагогічний (Н. Іванова, Л. Оліференко), правовий (Л. Пірог, С. Бандура); соціологічний (Г. Осадча, Є. Проніна – причини дитячої зайнятості та дитячого жебрацтва; С. Стівенсон – специфіка життя вуличних дітей в умовах тіньових громад; О. Волянська – соціальні детермінанти підліткової агресії). Українські соціологи І. Пеша, Л. Волинець, Н. Комарова, Б. Кобзарь, В. Яковенко, О. Балакірева та ін. вивчають проблему становища безпритульних дітей як наслідок неблагополуччя в родині, розглядають соціальні наслідки позбавлення дітей батьківської опіки, а також аналізують стосунки дітей і батьків, місце і роль родини в житті дитини. Психологи та педагоги звертають увагу на вивчення рівня тривожності в дітей, які проживають у неблагополучних сім'ях, а також у родинях, де батьки заклопотані власною кар'єрою (С. Воскобойникова, Г. Міньковський, В. Оржеховська, М. Алексеева та ін.). Соціально-психологічні дослідження проблеми соціального сирітства висвітлено в працях І. Трубавіної, Ю. Якубова, А. Пономарьова. Вирішення масштабних соціально-економічних, культурних, медичних, правових та інших проблем, які обумовлюють існування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в нашому суспільстві, залежить від ефективності їх соціального захисту, запобігання даного соціального явища. У зв'язку з цим актуальною є проблема соціального феномену сирітства, його причин, негативних наслідків, зовнішніх і внутрішніх чинників появи, визначення перспективних напрямів покращення життя дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні.

Метою статті є аналіз деяких актуальних питань соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх років досягнуто певного прогресу у сфері соціального захисту дітей та сімей з дітьми, зокрема, підвищено розмір державної допомоги при народженні дитини, запроваджено державну допомогу при усиновленні дитини, створено єдину базу даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, збільшено виплати на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усунуто дискримінацію у фінансуванні утримання таких дітей залежно від форми влаштування, визначено порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, вдосконалено процедуру усиновлення дітей, сформовано мережу реабілітаційних установ, закладів соціального захисту та соціального обслуговування, запроваджено правовий інститут Уповноваженого Президента України з прав дитини.

Вжиті заходи дозволили зменшити безпритульність дітей, активізувати усиновлення дітей громадянами України, забезпечити пріоритетність національного усиновлення над міждержавним. Внаслідок розвитку сімейних форм виховання значно зменшилася кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у заклади для таких дітей. Ці результати були позитивно оцінені Комітетом ООН з прав дитини.

Водночас актуальним залишається питання щодо поліпшення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів опіки та піклування, спрямованої на профілактику соціального сирітства, розроблення комплексних соціальних послуг для дітей, позбавлених батьківського піклування, та сімей з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах, упровадження нових технологій соціальної роботи з такими дітьми та сім'ями.

На сьогодні найбільш соціально вразливими є сім'ї з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах, насамперед сім'ї, де батьки з певних причин (через тривалу хворобу, інвалідність, малозабезпеченість, безробіття тощо) не можуть забезпечити належного утримання та догляду за дитиною; сім'ї із дітьми, де члени сім'ї є особами з особливими потребами; сім'ї з дітьми, де батьки є трудовими мігрантами; сім'ї з дітьми, де батьки ухиляються від виконання батьківських обов'язків; сім'ї, у яких дитина або декілька дітей відібрані за рішенням суду від батьків без позбавлення їх батьківських прав. До групи ризику також можуть потрапити сім'ї опікунів чи піклувальників, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, сім'ї, у які тимчасово влаштовані діти, які залишилися без піклування батьків або осіб, що їх замінюють. Відсутність належної превентивної соціальної роботи з такими сім'ями призводить до втрати виховного потенціалу сім'ї, позбавляє дитину можливості виховуватися в родині. Щороку близько 8 тисяч дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема через складні життєві обставини, безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, вживання

батьками алкоголю, наркотичних засобів, а також через їх жорстоке поводження з дитиною.

Значною є кількість дітей, які проживають у малозабезпечених сім'ях, що створює ризик влаштування таких дітей до інтернатних закладів за заявою батьків у зв'язку з неспроможністю задовольнити потреби дітей через бідність чи безробіття. Перебування дітей у спеціалізованих закладах розглядається батьками як єдина можливість для їх дитини отримати належну медичну допомогу та освіту.

При цьому на місцевому рівні практично відсутні послуги з підтримки сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, недостатньо ведеться робота, спрямована на надання таким сім'ям вчасної допомоги.

Потребує невідкладного вирішення питання щодо удосконалення системи соціальної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб із числа таких дітей, підготовки їх до самостійного життя після виходу з інтернатних закладів, оскільки існуюча система виховання в таких закладах не створює відповідних можливостей.

Недостатньо ефективним є механізм взаємодії органів виконавчої влади з громадськими організаціями, які здійснюють діяльність у сфері захисту прав дітей. Нові технології, спрямовані на попередження соціального сирітства та розвиток превентивних послуг, які пропонуються такими громадськими організаціями, не завжди знаходять підтримку з боку органів виконавчої влади і впроваджуються повільними темпами.

Профілактика соціального сирітства та підтримка виховного потенціалу сімей потребує вдосконалення умов, форм та методик надання соціальних послуг сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах [3]. Поширення явища сирітства в нашій країні обумовлює необхідність розробки та запровадження ефективних програм соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. У Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [4], який є складовою частиною законодавства про охорону дитинства, наведені нижче терміни вживаються в такому значенні: дитина-сирота – дитина, у якої померли чи загинули батьки; діти, позбавлені батьківського піклування, – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним із відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, під-

кинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в зоні проведення антитерористичної операції, та безпритульні діти; статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, – визначене відповідно до законодавства становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення й отримання передбачених законодавством пільг та яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування.

Однією з важливих передумов вирішення проблем дітей-сиріт є вивчення і врахування різноманітних причин та негативних суспільних наслідків даного явища. На думку науковців, зокрема В. В. Яремчук [5], причини, що обумовлюють виникнення соціального сирітства, пов'язані в першу чергу з соціальним середовищем. При цьому доцільно використовувати два чинники. До першого слід віднести фактори, що здійснюють зовнішній негативний вплив на сім'ю, а до другого – внутрішні негативні чинники, що можуть з'явитися в родинному середовищі внаслідок впливу зовнішніх факторів.

Зовнішні причини виникнення соціального сирітства закладаються в державі й обумовлені соціально-економічними умовами. Для них характерними є такі ознаки, як об'єктивність виникнення, залежність безпосередньо від держави. До таких причин слід віднести економічну нестабільність, бідність, зростання злочинності, збройні конфлікти, інфляцію, безробіття, невирішеність житлової проблеми тощо.

Негативно впливають на стабільність навіть благополучних сімей несприятливі соціально-економічні умови: втрата роботи, погіршення матеріально-побутових умов, зубожіння, які викликають у людей почуття незахищеності, страху перед майбутнім. Усе це призводить до наростання напруги в родині, негативно позначається на вихованні дітей.

Внутрішні причини виникнення соціального сирітства, на відміну від зовнішніх, утворюються безпосередньо в середовищі сім'ї. Для них є характерними такі основні ознаки, як суб'єктивність виникнення й існування та залежність від зовнішніх негативних факторів. Їх поява здебільшого обумовлена внутрішніми сімейними проблемами. Проте й зовнішні фактори (несприятлива соціально-економічна ситуація в державі, безробіття тощо) часто стають каталізаторами негативних процесів в родині. До таких причин відносять позашлюбне народження дитини, відмову від новонароджених немовлят, погані матеріальні та житлові умови, помилки у вихованні, жорстокість і знущання з боку батьків, поширення алкоголізму, наркоманії, ув'язнення батьків, а також неповну сім'ю, несприятливий стан морально-психологічного клімату тощо.

Також впливовими причинами залишення дітей без батьківського піклування є морально-етичні (асоціальний спосіб життя батьків, різні види залежності, примушення дітей до жебракування, злочинні діяння батьків, різноманітні форми насильства, спрямованого на дітей); психологічні (суб'єктивні) – раннє або позашлюбне материнство; дисфункційність родини (неповна, новоутворена, багатодітна, сім'я інвалідів), нездорова емоційна атмосфера в родині, конфліктність її членів; медичні – наявність хвороб у батьків, що унеможливають виконання батьківських обов'язків [6, с.11–12] .

Незважаючи на те, що всі причини у своєму конкретному вияві можуть бути різними, а часом і протилежними у різних суспільствах, за своєю суттю вони зводяться до об'єктивних і суб'єктивних суперечностей суспільного розвитку, які порушують взаємодію особистості із соціальним середовищем і призводять до форм поведінки індивідів (або діяльності соціальних груп), які не узгоджуються з існуючою нормативною системою.

Соціальний, культурний, технічний розвиток може часом не встигати за суспільними, духовними або економічними потребами, що нещодавно виникли. Усе це в сукупності й слугує конкретним джерелом різноманітних негативних явищ, у тому числі й соціального сирітства, наслідками якого є зростання злочинності, алкоголізму, наркоманії, проституції, самогубства, особливо в умовах невирішеності системи соціальної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб із числа таких дітей, підготовки їх до самостійного життя після виходу з інтернатних закладів.

До соціально-психологічних наслідків впливу соціального сирітства на дітей дослідники відносять появу глибоко депресивного стану, небажання спілкуватися, дратівливість, агресивність, тривожність дитини, відсутність довіри до навколишнього світу, появу шкільної дезадаптації та девіантних виявів у поведінці [7, с. 8]. Безумовно, зміцнення демократичних інститутів, побудова громадянського суспільства неможливі без зменшення даних негативних впливів і їх профілактики [8–13].

Усе зазначене зумовлює необхідність формування принципово нових підходів до розв'язання проблем соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. З метою організації результативної роботи з профілактики соціального сирітства, розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, удосконалення системи соціальної роботи з сім'ями, що мають дітей і перебувають у складних життєвих обставинах, необхідно забезпечити комплексний підхід до вирішення цих питань.

Основними засадами державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа є: створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання

в сім'ї; виховання та утримання дітей за принципом родинності; сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів; забезпечення пріоритету форм влаштування; захист майнових, житлових та інших прав та інтересів таких дітей; створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя; забезпечення права на здоровий розвиток; забезпечення соціально-правових гарантій; створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги; формування системи соціальної адаптації; забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності, яка б оптимально відповідала потребам та бажанням особистості дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, а також особи із їх числа та запитам ринку праці; належне матеріально-технічне забезпечення незалежно від форми влаштування та утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, сприяння в наданні реальної допомоги і підтримки підприємствами, установами та організаціями різних форм власності, банківськими установами, культурно-освітніми, громадськими, спортивними та іншими організаціями; вжиття вичерпних заходів щодо забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги [4].

Потребує удосконалення діяльність органів опіки та піклування з профілактики соціального сирітства, надання сім'ям з дітьми якісних соціальних послуг, спрямованих на підтримку виховної функції родини. Профілактика буде ефективною лише тоді, коли проблеми сім'ї, жінки, дитини стануть головними у державі та суспільстві. Потрібні сучасні програми підтримки родини, материнства, дитинства, відповідна законодавча база, дієвий механізм реалізації прийнятих рішень.

Як **висновок** відзначимо, що в умовах становлення і розвитку демократичної правової держави, побудови громадянського суспільства в Україні соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, має стати одним з основних напрямів внутрішньої політики країни, бо йдеться про вплив на процеси, що мають виняткове значення для майбутнього розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кравченко С. Громадська правова свідомість як необхідний елемент побудови громадянського суспільства в Україні. Право України. 2009. № 12. С. 140–143.

3. Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року : Указ Президента України 22 жовт. 2012 р. № 609/2012. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/609/2012> (дата звернення: 20.08.2018).
4. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 147.
5. Яремчук В. В. Феномен соціального сирітства як наукова проблема. *Вісн. психології і педагогіки ПНУ ім. В. Стефаника*. 2010. № 15. С. 7–10.
6. Брутман В. Н. Причини соціального сирітства. *Соціальна робота*. 1994. № 5. С. 11–12.
7. Артюшкіна Л. М., Полянничко А. О. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект). Суми : Сум. ДПУ, 2002. 268 с.
8. Воднік В. Д. Проблеми профілактики безпритульності дітей в умовах побудови громадянського суспільства в Україні. *Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»*. Серія: *Політологія* / редкол. : А. П. Гетьман та ін. Харків : Право, 2016. № 2 (29). С. С.113–127.
9. Воднік В. Д. Профілактика соціальних відхилень у громадянському суспільстві. *Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку* : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. М. П. Трєбіна. Харків : Право, 2013. С. 409–443.
10. Воднік В. Д. Проблеми профілактики наркоманії в умовах побудови громадянського суспільства в Україні. *Вісн. Нац. юрид. академії України ім. Ярослава Мудрого*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія* / редкол. : А. П. Гетьман та ін. Харків : Право, 2011. Вип.10. С.194–204.
11. Воднік В. Д. Проблеми профілактики проституції в умовах побудови громадянського суспільства в Україні. *Вісн. Нац. юрид. академії України ім. Ярослава Мудрого*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія* / редкол. : А. П. Гетьман та ін. Харків : Право, 2012. Вип. 2 (12). С. 310–321.
12. Воднік В. Д. Розвиток особи неповнолітнього правопорушника в умовах сімейного неблагополуччя (за даними дослідження у Харкові). *Вісн. Нац. юрид. академії України ім. Ярослава Мудрого*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія* / редкол. : А. П. Гетьман та ін. Харків : Право, 2012. Вип.14. С.233–242.
13. Воднік В. Д. Злочинність неповнолітніх: причини та шляхи запобігання (за даними дослідження у м. Харкові). *Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія* / редкол. : А. П. Гетьман та ін. Харків : Право, 2015. № 3 (26). С. 155–178.

REFERENCES

1. Konsty'tuciya Ukrayiny' (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, art. 141 [in Ukrainian].
2. Kravchenko, S. (2009). *Gromads'ka pravova svidomist' yak neobxidny'j element*

- pobudovy' gromadyans'kogo suspil'stva v Ukraini. *Pravo Ukrainy – The law of Ukraine*, 12, 140–143 [in Ukrainian].
3. Pro Nacional'nu strategiyu profilakty'ky' social'nogo sy'ritstva na period do 2020 roku (2012): Ukaz Prezy'denta Ukrainy' 22 zhovtnya 2012 roku No 609/2012. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/609/2012> [in Ukrainian].
 4. Pro zabezpechennya organizacijno-pravovy'x umov social'nogo zaxy'stu ditej-sy'rit ta ditej, pozbavleny'x bat'kivs'kogo pikluvannya: Zakon Ukrainy. (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 6, art. 147 [in Ukrainian].
 5. Yaremchuk, V. V. (2010). Fenomen sotsialnogo syritstva yak naukova problema. *Visnyk psykholohii i pedahohiky PNU im. V. Stefanyka – Journal of Psychology and Education V. Stefanyk PNU*, 15, 7–10 [in Ukrainian].
 6. Brutman, V. N. (1994). Prychyny sotsialnogo syritstva. *Sotsialna robota – Social work*, 5, 11–12 [in Ukrainian].
 7. Artiushkina, L. M., Polianycho, A. O. (2002). *Syritstvo v Ukraini yak sotsialno-pedahohichna problema (sotsialno-pravovyi aspekt)*. Sumy: Sum. SPU [in Ukrainian].
 8. Vodnik, V. D. (2016). Problemy profilaktyky bezpryutnosti ditei v umovakh pobudovy hromadianskoho suspil'stva v Ukraini. *Visnyk Natsionalnogo universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Serii: *Politolohiia – The Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*. Series: *Political Science*, 2 (29), 113–127 [in Ukrainian].
 9. Vodnik, V. D. (2013). Profilaktyka sotsialnykh vidkhylen u hromadianskomu suspil'stvi. *Hromadianske suspil'stvo: politychni ta sotsialno-pravovi problemy rozvytku: monohrafiia* / H. Yu. Vasyliiev, V. D. Vodnik, O. V. Volianska ta in.; za red. M. P. Trebina. Kharkiv: Pravo, 409–443 [in Ukrainian].
 10. Vodnik, V. D. (2011). Problemy profilaktyky narkomanii v umovakh pobudovy hromadianskoho suspil'stva v Ukraini. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. Serii: *Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – The Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*. Series: *Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*, 10, 194–204 [in Ukrainian].
 11. Vodnik, V. D. (2012). Problemy profilaktyky prostytutsii v umovakh pobudovy hromadianskoho suspil'stva v Ukraini. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. Serii: *Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – The Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*. Series: *Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*, 2 (12), 310–321 [in Ukrainian].
 12. Vodnik, V. D. (2012). Rozvytok osoby nepovnolitnogo pravoporushnyka v umovakh simeinoho neblahopoluchchia (za danymy doslidzhennia u Kharkovi). *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. Serii: *Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – The Bulletin of Yaroslav the Wise National Law Academy of Ukraine*. Series: *Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*, 14, 233–242 [in Ukrainian].
 13. Vodnik, V. D. (2015). Zlochynnist nepovnolitnikh: prychny ta shliakhy zapobihannia

(za danymy doslidzhennia u m. Kharkovi). *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Serii: *Filosofii, filosofii prava, politolohiia, sotsiolohiia – The Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*. Series: *Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology*, 3 (26), 155–178 [in Ukrainian].

Водник Валентина Давидовна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры социологии и политологии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

ПРОБЛЕМЫ ДЕТЕЙ-СИРОТ В УСЛОВИЯХ ПОСТРОЕНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В УКРАИНЕ

Освещены проблемы феномена социального сиротства, его причины, негативные последствия, внешние и внутренние факторы появления; определены перспективные направления улучшения жизни детей-сирот и детей, лишенных родительской заботы в Украине.

Ключевые слова: *дети-сироты; дети, лишенные родительской заботы; социальная защита; семья; гражданское общество.*

Vodnik Valentyna Davydivna, PhD, Associate Professor, Associate Professor of Department of Sociology and Political Science, Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv, Ukraine

PROBLEMS OF CHILDREN-ORPHANS IN CONDITIONS OF THE CIVIL SOCIETY BUILDING IN UKRAINE

Problem setting. *The problems of the phenomenon of social orphanhood, its causes, negative consequences, external and internal factors of appearance are highlighted; promising directions for improving the lives of orphans and children deprived of parental care in Ukraine are identified.*

Recent research and publications analysis. *These problems attract the attention of many scholars. The analysis of their research allows to distinguish several approaches in modern scientific research, which determine the essence of social orphanhood: socio-economic; psychological and pedagogical, legal; sociological. Ukrainian sociologists study the problem of homeless children as a consequence of family disadvantages, consider the social consequences of deprivation of parental children, and analyze the relationships*

between children and parents, the place and role of the family in the life of the child.

*The **purpose of the article** is to analyze some actual issues of social protection of children-orphans and children deprived of parental care.*

***Presenting main material.** The dynamism of social processes during the period of building civil society in Ukraine, the crisis situation in many spheres of public life, economic, social, environmental and other issues affected, first of all, the most socially unprotected category of people – children, especially children- orphans and children deprived of parental care.*

The level of orphanhood, and especially social, is an important key strategic indicator of the transformation of family values and relationships, state family policy, and the general demographic situation in the country.

One of the highest social value of the state is the social protection of orphans and children deprived of parental care.

The study of nature, causes, consequences, trends of this social phenomenon has both scientific and practical significance. It should be the basis for the improvement of social relations and institutions of civil society, social norms and practices of their application, to strengthen the system of social control, the consistent implementation of measures of moral and legal education, social prevention and responsibility.

All of them are aimed at ensuring maximum protection of the individual, satisfaction of the interests of citizens, democratization and humanization of our society.

In Ukraine, for a long time now, there is an urgent need to develop an effective strategy in the field of social protection of orphans and children deprived of parental care.

***Conclusions of the research.** In the conditions of the establishment and development of a democratic rule of law, the construction of civil society in Ukraine, social protection of orphans and children deprived of parental care is one of the main directions of the country's domestic policy. It is about influence on processes that have an exceptional significance for the future development of society.*

***Keywords:** children-orphans, children deprived of parental care; social protection; family; civil society.*

